

I 120013

UNIVERSAL

AL

LIMBEI ROMANE.

Ede Laszlo Jan

132212

DARE DE SEMA

DE

DR. IOAN URBAN JARNIK

Donaţiunea Maiores

BRAŞOV, 1897.

TIPOGRAFIA A. MUREŞIANU.

1956

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cota

I 120 013

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C132212

Retipărit din Gazeta
Transilvaniei 1897 N° 21 & 22.

B623 662

DICTIONARUL UNIVERSAL
AL LIMBEI ROMÂNE

de

Lazar Șăineanu.

*(Institut de editură Ralian și Ignat Samitca,
Craiova. — Pag. X. 882).*

Dare de sémă

de

Dr. Ioan Urban Jarnik.

Am luat asupra mea sarcina a scrie o dare de sémă despre lucrarea acésta. In momentul cel din urmă, când e vorba s'e mă țin de cuvânt, imi vine îndoială, decă nu m'am cam pripit, și mare trebuie s'e fiă încrederea mea în îngăduința stimaților cetitori, decă totuși îndrăznesc s'o fac. Cu atât mai mare, fiind-că trebuie s'o fac românesce, într'o limbă, pe care, cu tótă dragostea mea ce o hrănesc de ani de zile în inima mi pentru dënса, o cunosc prea puțin.

Când în vara trecută mi-a sosit vestea despre apropiata aparițiune a unui dicționar universal al limbei române din partea d-lui Șăineanu, m'am bucurat afară din cale și abia răbdam, să-mi ajungă în mână. Cunosceam dicționarul româno-german din 1889 al aceluiași autor, cunosceam și încercarea lui asupra semasiologiei limbei române din 1887, ca și însemnata lucrare despre basmele române și nu mă îndoiam, că și lucrarea de față va fi înzestrată cu nisce calități tot așa de excelente. Ceea-ce mărea însă în grad suprem nerăbdarea mea, era epitetul de „universal“, care însoția titlul cărții. Mă am dîs următoarele: Epitetul acesta nu pôte avé altă menire, decât a indica, cum că lucrarea va cuprinde graiul român de pretutindenea, unde se vorbește românesce, cel puțin aceea parte a lui, care se numesce „daco-român“. În dicționarul acesta, mă am dîs, vor afla loc și tôte provincialismele însoțite totdeuna de corespunđetóre séu cel puțin sinonime muntene. Mă așteptam la una ca acesta cu atît mai mult, că vedeam în prefața dicționarului român-german pagina VIII—IX. pe d-l Ș. însu-și țintind la idealul acesta și încercând a-l împlini cel puțin în parte.

În sfârșit mî-a sosit lucrarea și cu sete m'am pus s'o studiez. Să spun adevărul, trebuie să mărturisesc, că n'am cetit'o din scórță în scórță, ci numai aceea parte a ei, care privesce cuvintele așa numite populare. Numele proprii le-am lăsat la o parte, țiind sémă numai de acele curat românesci, cari mă interesau din punctul de vedere al formărei și al semnificării lor. Neologismele și cuvintele tehnice prezentau pentru mine interes numai atunci, când erau însoțite de corespunđetóre sêu cel puțin sinonime luate din graiul poporului. Cel dintâiu lucru, pe care doream să-l pun la ivélă, era raportul, în care stă materialul lexicografic din lucrarea lui Ș. cu cel din dicționarul etimologic al lui Cihac.

Doue cause m'au adus, să mă hotăresc tocmai pentru lucrarea acésta; de-o parte nu se póte tăgădui, că Cihac, cu tóte greșelile sale, a adunat un material limbistic fórte bogat, țiind sémă atât de arhaismele culturale cât și de limba poporului, aducênd adese-orî citate din literatura și din folklorul român.

Causa a doua se datorea unei întêmplări și anume aceleia, că în anul 1879 am ajutat pe autorul dicționarului la compunerea indicelor indispensabile la o asemenea

lucrare. Din vremea acésta mî-au rămas ședulele, pe cari scrisesem t te cuvintele române afl tore în Cihac  i nu numai acele, cari au luat loc în indicele român. Se  n telege, că aceste  edule nu le-am lăsat an  de  ile ne ntrebuin ate : de c te-or  aveam vreme  i-m  sta la dispozi ie vre-o colec iune folkloristică română, m  puneam să scot la cuvinte,  nso ind materialul lexicografic din Cihac cu cita iuni  i adaugând  edule nouă, de c te-or  dam de un cuv nt, care nu figura acolo.  i pentru mine izvórele de căpetenie erau Creangă, Ispirescu  i Teodorescu, mai puțin Pann, fiind-că p n  acum n'am isbutit să mi-l procur ; apoi colec iunile lui Bibicescu, Hin escu, Hodo , M ndrescu, Marian, Pop-Reteganel, Sbiera, Sevastos, Stăncescu, c t  i o culegere de doine, strigături  i chiuituri publ. 1891 la Bra ov. Am spoliat pe l ng  asta  i c  i-va scriitori din literatura propriu  is , ca Alexandri, Beldiman, Bolintineanu, Negruzzi  i a. a.

Să nu mă pl ng  nime, că prea am ostenit cu lucrarea acésta, fiind-că ostenéla acésta, d c  ostenélă a fost, numai plăcere  m  aducea. Sunt  i astfel de  omen , cărora le place o asemenea lucrare, care altora li-se pare afară din cale plictic s ,  i bine este,

că așa este, căci și astfel de ómenī trebuie să fiă, și în rëndul lor mă socotesc și eu. Dile întregī aș fi în stare să scot la cuvinte și decă până acum n'am ajuns la vre-un rezultat de mai Dómne-ajută, vina este împrejurarea, căci nicī vreme n'am destulă, nicī materialul trebuincios nu-l am. Cum că acéstă aplecare a mea nu datéză de ieri de alaltăieri, fiă-mī permis a cita analele Academiei-Române vol. VII., I., 72, 76, unde e vorba despre cererea mea de a mi-se încredința facerea unui dicționar folkloristic român, după isvórele tipărite până atunci.

După abaterea acésta, pentru care îmi cer iertare dela stimații cetitori, am să reiau firul de acolo, unde l'am lăsat. Ca să am o idee limpede despre obiect, am aranjat tréba așa, că în nisce caiete anume făcute am umplut fața de-a stânga cu cuvintele, pe cari le are Cihac, pe când Șăineanu le-a pus la o parte; fața de a drépta am rezervat'o însé pentru materialul lexicografic aflător în Șăineanu, care în zadar s'ar căuta la Cihac. Aș trece peste marginile unei dări de sémă, dec'ași vrea să vorbesc în detaliu despre rezultatul acestei comparări, cu care m'am ocupat la țéră o parte însemnată a vacanțelor de vară tre-

cute și încă și după ce m'am întors în capitala Boemiei. De-ocamdată va fi de ajuns, decât spun, că am dat în Ș. de nisce adevărate mărgăritare, lipsa cărora cu durere trebuia s'o constat la Cihac; de altă parte, se 'nțelege de sine, o mulțime de cuvinte ce se află la Cihac, nu sunt cuprinse în cartea lui Ș. Pe lângă acesta am dat de multe cuvinte colectate de mine insumi, cari nici la Cihac nici la Șăineanu nu se pomenesc. Uitându-mă mai de-aprópe, ce fel de cuvinte pot să fiă, vęd, că sunt d'acelea, pe cari le-am scos din vre-unul din folkloriștii citați mai sus. Cum-că Cihac nu le-a băgat în sémă, îmi esplic prin fapta că nu le-a cunoscut: séu că colecțiunile, în cari le-am aflat eu, au apărut mai târziu, séu că n'au ajuns la el, care a trăit și el vreme îndelungată în străinătate, departe de țera lui.

În ce privesce pe Șăineanu, lăsarea lor la o parte a fost intenționată, după cum reese din prefață pag. VII și VIII, unde vorbește de „limba literară“, „provincialisme isolate“ și despre admiterea celor din urmă în opera lui. Provincialismelor, avënd marca lui Alexandri, Eminescu séu Creangă, le este iertat a întra în „pădurea vocabularului românesc“, nu ca nisce „ar-

bori parasiți“, ci ca cuvinte ce „au pătruns în domeniul literaturii“  i cărora „poesia, ca o mamă duios  . . . le d ruie te.. un titlu de noble  “. Departe de mine g ndul, că  . n'a făcut bine, lucr nd a a, cum a lucrat. A avut d nsul motive ponderose, dintre cari unul e, că cartea fiind destinată pentru  colarii, nu p te să aibă o întindere prea mare, mai cu sémă ad ug ndu-se într'însa  i neologismele  ntrebuin ate  i numele proprii. M  grăbesc a mărturisi, că cartea, a a cum este făcută, mi-se pare bine făcută, materialul admis de autor, bine prelucrat,  i ac st  lucrare fără îndoielă are să aducă folos fórte mare. Defini iunile cuvintelor, at t ale celor populare, c t  i ale celor savante (neologismelor) sunt scurte, m duvose  i clare; d c  vre-un cuv nt are mai multe sensuri, autorul îngrijesce, ca acestea să urmeze unul după celălalt, conform desvoltării lor logice. Mare pond pune  . pe fraseologia populară  i pe sensul figurat al cuvintelor. Drept dovadă să luăm două idei : una „a fi beat“  i a doua „a bate pe cineva“,  i să vedem, cari cuvinte pot să aibă unul dintr'aceste două sensuri. Pentru „beat“  . citéză între altele : *afumat (cu lul ua), aghes-muit, ame it, călit, c rpit, cu chef, chilit, cioc-*

nit, coclit, cuc, dres, oțelit, tămâiat, tîrnosit, trăsniț, tun, turtă, candriu, cânepiu, cărăniu, cherchelit, chilaciu, cuculete, matosit, pișcat, sugaciū, suge-bute, țucsuit, turlăcit. Și mai multe espresiuni figurate sunt pentru noțiunea „a bate pe cineva“, cum se pôte vedé sub cuvintele: *aghesmuesc, ard, bocănesc, calcavură, car, cărăbănesc, cărnesc, cărpesc, cățea, chelfănelă, cheltuială, chilom, chisăliță, ciomăgesc, cocoșez, cotonogesc, coșesc, dau, dobzălesc, Dómne-ajută, făcăluiesc, fățuiesc, fôrfec, frec, frecuș, ghigosesc, îmblătesc, măr, moiū, na, păpară, perdaf, piersec, pisăgesc, pistosesc, rapanghele, scărmănătură, scatolcă, scutur, snopesc, stălcesc, surchidélă, tăbăcesc, tărbacă, țapangela, tavă, toropesc, țesăl și a.*

Câte-odată am observat o deosebire în privința sensului, așa de p. *băbar* la Ș. = om însurat (cp. Bibicescu 301), pe când Cih. are: effeminé; *bedreag* Ș. = scaun séu masă de cismar, Cih. = calapod; *chilos* Ș. = încăpățânat, Cih. = inactiv, leneș; *dîrlógă* Ș. = curea dela frîu, Cih. femme ordinaire; *paos* Ș. = colac, vin dus la biserică în memoria unui mort, Cih. = tranquillité; cp. și modul cum esplică amândoi originea cuvintelor *americă* și *bocsănesc*.

Dorind să vedé în mod concret, cum

Ş. s'a folosit de izvórele citate în prefaţă, am comparat materialul lexicografic al lui cu colecţiunea mea de cuvinte din Creangă, Ispirescu şi Teodorescu. Am aflat o mulţime de cuvinte, despre cari Cihac nu pomenesce, așa bunăórá din Créngă: *aburc*, *apăraie* (la loc greşit), *arđuliu*, *bădădăiesc*, *bindisesc*, *bizunie*, *boghet*, *cărpănos*, *cheji*, *chiurchiuluesc* (unde citéză din Cr., fără sê-l numéscă), *ciosmolesc*, *conet*, *drughineată*, *fe-liuşag*, *ghileală* (cu un citat din Poes. Pop.), *hălpav*, *hónghină*, *hrincă*, *huduleţ*, *huştiuluc*, *inc*, *inţinat*, *mahorcă*, *mătăhăiesc*, *mătrăşesc*, *nacafa*, *niznai*, *onănie*, *otrocol*, *palce*, *păşin*, *pidosnic*, *pri-zărit*, *prujitură*, *rěsbucuros*, *scofală*, *slăbătură*, *sulhariu*, *tălpoi*, *teleop*, *tiva*, *ţapoş*, *ţică*, *ţuştiu*, *văicăresc*, *vânjolesc*; din Ispirescu: *alicesc*, *bosma*, *cărnesc*, *condrăţei*, *înbăxit*, *închelbăr*, *însăxănat*, *masat*, *mocofan*, *morman*, *nemetenie*, *oranist*, *oţopină*, *paraxîn*, *parlagiŭ*, *pirpiricosac*, *planisesc*, *pomină*, *poşidic*, *prăpăd*, *prostélă*, *rascote*, *rebedenie*, *satará*, *saxaná*, *tărăbuţe*, *tartor*, *tevatură*, *tontoroiŭ*, *ţurlu-burlu*, *zabrac*, *zăcaş*, *zăcăselă*, *zamfir*; din Teodorescu, unde pasagele respective sunt însoţite séu de cuvântul „Pòp.“, așa: *bumbará*, *pişicher*, *teme-nea*, *tumbac*, *zarpá*, séu ce este şi mai des, pasagele sunt lăsate fără citaţiuni, ca la: *angará*, *baibarac*, *bulfeiu*, *canará*, *chelnă*, *cişit*,

ciucă, dîrmotin, goz, neleapcă, pîrnae, pospaiu (ceea ce însă la Teod. pare a fi nume de plantă, nu „pulbere de făină“), *potmol, sinchisesc, toval, verbină, zobesc.*

Afară de acésta se află în Ş. o mulţime de cuvinte din acei scriitori, nu însă în forma, în care le-am găsit în ediţiunile, ce-mi stau la dispoziţie: se vede, că Ş. formele acestea le ţinea de provinciale şi le-a înlocuit prin altele, luate din limba literară. Voind să dau şi o listă de asemenea cuvinte şi dorind a cruţa din spaţiu, am să fac tréba aşa, că voiû însira cuvintele în forma lor locală, puind formele aflátore în Dicţionar între parantese. Unde mi-se va părea de ajuns, am să pun acolo numai aceea literă, prin care se deosebesc cele două forme. Mă dispensez de citarea autorilor respectivi, gândind, că pentru scopul meu nu este tocmai de lipsă. (a): *revac, şeiac, străjer, cletene, treampă, fînar*; (e): *jălesc, străjer, străjuesc, eleştău, şmicherie, nichez, răsmiriţă, sulimenesc, poroclesc*; (i): *grijuliv, mărunţuş, şuroiû, înfăţoşez, nemic(a), rădic, -ătură, răsipă, -esc, smăcea, obrîntesc*; (o): *răgoz, răstogolesc, zăbăvesc, cudalb, curcitură, ugurliu, canunesc, pricopsélă, pîc, civatcă*; (u): *burdăhan, trenţáros* (cp. *trenţurez la Ş.*), *îmbojorat, gonguresc, cofund, coptor, năsbîtie,*

tîrnesc, vîlvore, săpăligă; (ă): jeratec, cioro-
voiesc, sporovoiesc, șopoiu, vâlvotaie, plapomă
(și Ș. subt oghial), rînesc, pișesc, hîț, bîcsit;
(ău): cătătură; (î, â): stârlici, mărtan, mărtogă,
sburlesc, sterpitură, sterpiciune; c și g: bal-
tac și volog; r: borjoți (bojogi) și ciopățesc,
tăbărcesc și trăcănesc (cătrănesc) Isp. 338.
24—5; n: ninchez, păstrungă, dondăesc, (la
Ș. tot același citat însă dondănesc), tără-
găiesc, scormolesc (Ș. -nesc), ciocmăgesc (Ș.
-nesc, la Creangă deci ciomăgesc + ciocmă-
nesc); v în loc de f: burduv, vrav, ovilesc, sco-
vărlie (scăfîrlie), însă clefetar; costorová (b),
bidibiu (v), chiup (b), roșovdan (-van), ghi-
zuină (v), hiclén (v), oghel (obiele, Ș. are
oghial, însă în alt sens), șoșea (șosea), sotie
(ș), hîrsesc (ș), miras (z), sgripsoróică (ț), grunz
(ț), lěscae (lěțcae), struncin (sdruncin), plastur (plas-
tru), propesc (proptesc, ep. propea), slutenie (ț),
prunt (d), privdor (pridvor), otgon și potgorie (dg),
stajoc (stacoj), ghimiraș (ch.), ciuiesc (ch), încel
(ș); hălău (atău), harapină, lângă eleștău, er-
gheligiu, odorogesc, hihotesc (său chicotesc său
hohotesc); formele prescurtate cirviș, deștiu
(deget), dolfan, din contra boerinaș, hazuliu, ep.
și împopoțat (-țonat), jupesc (-uiesc); sălă-
șesc (luesc), încoa (încóce), ca și verbele
formate fără prefix obicînit, cele din
urmă din Teod. covăiu, devěr, drăgesc, fig,

grădesc, noiesc, oselesc, podobesc, vățat, venin. Șovăire între terminația *-ez* (său fără silaba aceea) și *-esc*, așa *dobzălez* (Ș. citează însă infinit. în *-a*), *vaicăr, zămor, ciontez, făurez, biciulez* (*biciulesc*) și din contra *căinesc, pilesc*. Forme masculine în contra celor feminine din Ș.: *căruț, orînd pisic, dodele* (*dodii*), *hart, minut*; din contra *petecă*, cp. *mălcă*; trecerea din decl. I în III *livede*, din II în III. *nătăflete* (*-eț*).

Fie-mi permis a cita și câte-va espreșiuni, cari cu toate că le-am aflat la unul din cei trei scriitori, le căutam în zadar la Ș. Póte și aceste cuvinte sunt ascunse acolo sub nisce forme mie necunoscute; așa din Creangă: *bichiresc* 123.24 (cp. *cislulesc*, tot acolo, unde sensul dat cuvântului în Dicț., nu se prea potrivește cu pasagiul respectiv), *chiclaz* 112.12, *chilimboț* 244.10, *hitcăit* 141.19 - 20, *deșanț* 190.9 (Ș. numai *deșanțat*), *durdură* 268.23, *răcăduesc* 311.7, *rîlă* 131.22. 322.8, *ropai* 163.21 (pe când *tropai* ce se află tot acolo, este și la Ș.), *ștreșinesc* 153.14, *șopârcăesc* 326.8—9; *cranalic* 312.17, *pohoăț* 98.18 și *pohonț* 304.12 nu se afla la Ș., fiind póte cuvinte obscene; din Ispirescu Legende din 1882: *aleg*, a 23.7, *ni...ni* 179.16, *pîtcoace* 46.20, *potricălesc* 218.10 (Ș. numai *potricală*); *sbucinare*

(*sbuciumare*) 214.31, din 1872: *furdios* I. 136.14, *jăruesc* I. 150.31, *țurcavă* I. 146.3. Din povestile unchiașului sfătos: *hem-hem* 83.15 – 6, *leapșă* 83.8. *tala tala* 50.21; interesantă este și forma *vrajmă* în loc de *vrajbă* tot acolo 2. 21. 23—4; 75. 16. Cuvintele *borbolină*, *bostromengher*, *căcălău*, *cotropeșniță* le va fi lăsat la o parte, ca fiind de origine sau de semnificațiune puțin nobilă. Din Teodorescu aș putea alcătui o listă cu mult mai lungă; se vede, că și acest scriitor este bogat în provincialisme, ceea ce se vede și din împrejurarea, că editorul Poesiilor populare multe dintr'aceste cuvinte le-a rostit cu observațiuni. Trebuie deci să mă restrâng la o alegere, observând că unele din aceste cuvinte se afla în dicționarul româno-german al lui Ș. pomenit mai sus. Aici citez după pagine din colecțiunea lui Teodorescu: *auméză* 376 b, *băiez* 29, *bățăgoiu* 131 b, *bóncă* 247, *bolindeț* 10 (sin. *colindeț* este), *but* 84, *cârsteiü* 283, *ciolpan* 298 b, 418, 602, 614 b, *closteiü* 271, *costoresc* 174 b, *dîresc* 67, 75 b, 91, 627 b, *domuiesc* 435 b, 659 b (cp. *nedomuit* 623 b), *hărășélă* 375, *hîrlă* 83 b, *icos* 314, *ierchez* 646, *igurtélă* 513 b, *întëglat* 421 b, *izăresc* 384, *japiu* 69 b, *măzărac* 293, *mereaz* 41, *mocesc* 381, *modîlcă* 378 b, *năstărîmbă* 258, *odobaie* 151, *orăniță* 576,

otoboc 155 *b*, *podlînc* 491, *pricaz* 385 *b*, *prime-tesc* 155, *-itesc* 233, *răgăoci* 370, 379, *răncă-luesc* 376, *salavat* 621, *savai* 32 *b*, 474 *b*, 539 *b*, *savalași* 677 *b*, *sglomodesc* 179 *b*, *sîngeclesc* 678, *stirigoiu* 480, *stoboresc* 22 *b*, 135 *b*, 682 *b*, *stremănare* 271, *stretin*, *cerb* 61 *b*, cp. *tretior* 59 și *tretin* Creangă 196.7 (acesta și la Ș.), *șleuesc* 601 *b*, *tapinos* 586, *țivesc* (*țivlesc*) 447, *țuțuiu* 210, *valeu* 262 (la Ș. alt cuvânt), *vos-cresne* 255, *zarafir* 518, *zurz* 149 *b*.

Tot din aversiunea acésta față cu provincialismele se pôte óre-cum esplica împrejurarea, că unele cuvinte, prin cari Ș. esplică alte, séu le aduce drept sinonime, nu figuréză la locul, ce li s'ar cuveni în alfabet. Lista cuvintelor, de cari am dat, s'a alcătuit așa, că cuvîntul, subt care se află ele 'n Dicționar, este alăturat în parentese: *angărie* (podvódă), *bătăitoare* (codobatură), *becaț mare* (sitar), *bêtrâniș* (sperince), *cutcurig* (elebor), *lubiț* (gălbiniuș), *paragic* (cepșoră), *parasin* (tremurătoare), *perozea* (turcóză), *priboiu* (închiegătoare; ca numele unui instrument, cuvîntul este și la Ș.), *safterea* (fumărică), *solovîrfită* (bunduță), *stirigóie* (chedionță și cornișor). Câte odată la un loc într'un fel și la alt loc altfel, așa *albăstrea* (corabațică), pe când la loc *albăstriță*, care nu se potrivește acolo în privința ordinei

alfabetice; așa și *dogóre* s. arșiță, în alfabet însă *dogor*; *tulichină* s. piperul lupului, în alf. *tulipină*; *călimică* (gălbenelă), în alf. *călinică*; *patesci* s. bretele, în alf. însă *pa-chestî*, *paragină* s. vițelar, la loc însă *paran-gină*; *d'robiță* s. ginistră, în alf. *d'robintă*; *huituială* s. bătaie, la loc însă *hăituială* ș. a. a.

Cu toate că Ș. s'a ferit a prea împes-trița cartea sa prin provincialisme și ar-haisme, totuși se află la el și de unele și de altele, chiar și d'acelea, pe cari Cihac nu le are; așa bunăoară *arminden*, *nedeie*, *mintenaș*, *batăr*, *boreasă*, pôte și *heiuri*, *musai*, *androc*; - *arecîluesc*, *arhon*, *arturisesc*, ba une-orî se pare c'a luat exemple din nisce scrii-torî, pe cari în prefață nu-i citează ca izvoare, ca *destoiu*: *sě și destóie inima* (cp. Sbiera 54.19) și *racateț*: *mișca gușa ca un r.* (cp. Marian, Ornith. I. 89.10); așa și pen-tru alte cuvinte aduse fără citate am aflat exemple într'una din diversele colecțiuni, de p. *semincer* Sevastos 288. 20. 22, *mihoho* Sbiera 320.29, *tărbacă*, *a da în* Mar. Ornith. II. 378.8 (Ș. citează locuțiunea *a lua la t.*), *seciū* Mar. Ornith. I. 304.12, *procov* Mar. Nunta 248.11, *ciocleji* Mar. Ornith I. 314.1, *strămătură* Mar. Nunta 143.21, Bibicescu 275.9.

Din cuvintele derivate Ș. a ales numai pe acelea, ce i s'au părut mai obișnuite și mai importante. Așa mai totdeauna a lăsat la o parte formele feminine ale substantivelor, formate prin așa numită moțiune dela masculinele corespunzătoare; așa și din diminutive a luat mai cu seamă de acelea, cari pe lângă sensul lor original, au și un sens figurat, seu la cari sensul s'a schimbat cu totul. Printr'acésta de bună seamă a dat de înțeles, cumcă despre aceste cuvinte nu dicționarul are să ne lămurască, ci gramatica, anume aceea parte a ei, care vorbeste despre formarea cuvintelor prin sufixe.

Din cele dișe mai sus se vede, că cuvântul „*universal*“ trebuie luat aici în sens cam restrins și anume acela, că autorul, pe lângă cele câteva provincialisme admise, a vrut să ne presente (ca să vorbesc cu cuvintele prefaței la dicționarul româno-german din 1889 pag. IX) „graiul muntean, care constituie adî fondul limbei literare comună întregii Românimi“. În restricțiunea acésta lucrarea mi se pare — o repet bucuros — foarte bine alcătuită și nu mă îndoiesc, că va aduce servicii însemnate. Cu tóte acestea nu tăgăduesc, că idealul meu ar fi un dicționar *universal* român în

sensul cel mai larg al cuvintului, alcătuit în modul indicat mai sus. Adunându-se acolo câte provincialisme toate și însoțindu-le cu expresiuni corespunzătoare sau cel puțin sinonime muntene, s'ar crea o lucrare de o valoare neprețuită. De o parte toți Românii ar putea ceti și *pricepe* producțiunile musei poporane române, ori de unde ar fi ele adunate, și așa s'ar face un pas însemnat către unitatea *culturală* a Românilor. De altă parte acei tineri, cari n'au avut parte de o creștere națională în instituții românesce, și la cari într'o vîrstă mai înaintată se deșteaptă simțul patriotic, ar ajunge cu mult mai lesne a'și însuși „limba literară comună” și a scrie într'o limbă cât se poate de corectă, lipsită de provincialismele cele oropsite. Așa lucrarea acésta și în privința unității *limbistice* ar aduce fole neprețuite. Intr'un asemenea dicționar, cât de împestrițat ar putea să pară, limba literară ar putea totuși afla expresiune ca atare, în două feluri: 1. prin alăturarea echivalentelor sau sinonimelor din limba literară la așa numitele provincialisme, și 2. prin caracterizarea provincialismelor ca atari, însoțindu-le de un semn o're-care (bună-ora o stelută), sau tipărindu-le cu litere deosebite, mai mici.

Autorul ne făgăduiesce și un supliment etimologic, „în care fie-care vorbă va fi examinată sub întreitul aspect al sunului, al formei și al sensului“ și unde „se va fixa cu mai multă precisiune circulațiunea teritorială a cuvintelor“. Nu ne îndoiim, că și această operă, lucrată de un specialist așa de distins, va fi cât se poate de interesantă și de instructivă; ne pare însă rău, că din cauza alungării intenționate a unei părți însemnate din tezaurul limbistic român, vom fi, cel puțin deocamdată, lipsiți de deslușiri în privința mai multor cuvinte. Recunosc bucuros, că la o asemenea lucrare, dec' ar ținti a se apropia măcar de perfecțiune, ar trebui nu numai o cunoștință amănunțită a tuturor productelor folklorului român scose la ivelă până acumaci și o sumedenie de informațiuni din toate țările locuite de Români, și că acesta este un lucru afară din cale greu. Să sperăm însă, după-ce în anii din urmă filologia română e făcut progrese așa de însemnate și a luat un avânt așa de frumos, că ziua nu este prea departe, în care toate piedecile vor fi delăturate și în care o să ne vedem visul cu ochii.

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
CENTRALĂ ȘI
Ianuarie 1897.

UNIVERSITARĂ "CAROL
BUCUREȘTI

VERIFICAT
1987

